

Лаз. Цей. Моск. 9 Декабря 1887 г.

Хромо-лит. А. И. Стрельцова, в М. Москвѣ.

Протоіерей А. О. Хойнацкий
1887 года Мия 3 дня.

**Літургічне вшанування
Почаївської ікони Божої Матері
в працях професора
Волинської духовної семінарії
протоієрея Андрія Хойнацького**

Василь Генсьорський

<http://doi.org/10.33209/2519-4348-2707-9627-2021-9-97>

У статті досліджено процес формування богослужбового вшанування Почаївської ікони Пресвятої Богородиці – від часу її появи на горі Почаївській до усталеного та надрукованого з дозволу тогочасної церковної влади гімнографічного тексту. Особливу увагу приділено аналізу трудів автора досліджень про богослужбове вшанування Почаївської ікони Божої Матері у період XVI-XIX століть, а також автора першої православної офіційно дозволеної до використання служби та акафіста перед іконою протоієрея Андрія Хойнацького, випускника та професора Волинської духовної семінарії. Підкреслено його вагомий внесок у розвиток православного богослужбового гімнографічного матеріалу та вітчизняної літургічної науки. А.Ф. Хойнацький опублікував значне число робіт на різні літургічні та церковно-історичні теми. Першим предметом його досліджень стали уніатські богослужбові книги і питання про служби, внесені греко-католиками в богослужбові обряди Православної Церкви. Чимало праць він присвятив історії Православ'я на Волині і Почаївської лаври, зокрема й історії Почаївської ікони Божої Матері, за що отримав прізвисько «співця гори Почаївської». Стаття окреслює проблему малодослідженості піднятої в ній тематики і має метою спробувати звершити системний аналіз доступного матеріалу про початки богослужбового вшанування Почаївської ікони Богородиці, і тим самим заповнити недолік наукових досліджень обраної тематики, а також накреслити перспективи її подальших досліджень. Перспективою подальших розвідок зазначеної теми статті є потреба в літургічно-богословському та філологічному аналізі вказаних служб прот. А. Хойнацького, порівняння почаївських служб, надрукованих у Мінеях на початку XX століття і в сучасних виданнях, робота над їхніми україномовними аналогами. Варто зауважити, що на сьогодні малодослідженою залишається біографія та літературний доробок і самого професора Волинської духовної семінарії кінця XIX століття – протоієрея Андрія Федоровича Хойнацького, новітнє вивчення трудів якого, безсумнівно, додасть ще більшої ваги українській історично-літургічній науці.

Ключові слова: протоієрей Андрій Хойнацький, Волинська духовна семінарія, Почаївська ікона Пресвятої Богородиці, богослужбове вшанування, тропар, кондак, канон, акафіст.

Постановка наукової проблеми та її значення. Почаївська ікона Божої Матері в історії як самої Почаївської обителі, так і взагалі в історії Православної Церкви України займає вагоме місце, особливо зважаючи на явлені від ікони чудеса і всенародне шанування святині. Незважаючи на це, окреме богослужбове вшанування її довгий час обмежувалося загальними службами, а офіційно службу та акафіст перед Почаївською іконою Богородиці було затверджено Святішим Синодом лише з 1883 року – через пів сторіччя після отримання Почаївським монастирем статусу лаври. Натомість історія літургичного вшанування Почаївської ікони Божої Матері на сьогодні практично невідома не тільки широкому загалу, але й дослідникам, які цікавляться питаннями історії та гімнографії православних святинь. Така маловідомість пояснюється тим, що питання богослужбового вшанування Почаївської ікони Божої Матері в дослідницькій літературі досі не піднімалося – бракує не тільки світських розвідок вказаної тематики, але й церковних досліджень. Низка дослідників цікавилися суміжними темами, зокрема, такі як митрополит Іларіон Огієнко¹, Буравський О.², Дубилко І.³, Левицький О.⁴, Мартинів Ю.⁵, Підгайко В.⁶, Попов А.⁷, Спаський Ф.⁸, Чухліб⁹. Проте повної праці, яка б об'єктивно та всебічно висвітлювала

¹ Іларіон Огієнко, митр. Фортеця Православ'я на Волині: Свята Почаївська Лавра. Вінніпег, 1961. 220 с.

² Буравський О.А. Римо-Католицька Церква в контексті міжконфесійних відносин на Правобережній Україні наприкінці XVIII – початку XIX ст. Гілея. 2011. № 5. С. 3–5.

³ Дубилко І. Почаївський монастир в історії нашого народу. Вінніпег: Інститут дослідників Волині, 1986. Число 57. 148 с.

⁴ [Левицький О.И.] Двадцятипятилетие церковно-литературной деятельности протоиерея А.Ф. Хойнацкого (7 окт. 1862-1887 г.). Почаев: Типография Почаевской Лавры, 1887. 40 с.

⁵ Мартинів Ю.І. Діяльність Почаївської лаври по збереженню пам'яток історико-культурної спадщини. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. 2013. Випуск 3/35. С. 71–75.

⁶ Підгайко В.Г. Иов (Железо (Залезо)) Иван Иванович, в схиме Иоанн. Православная энциклопедия. М., 2011. Том 25. С. 267–280.

⁷ Попов А.В., проф. Православные русские акафисты, изданные с благословения Святейшего синода, история их происхождения и цензуры, особенности содержания и построения. Казань, 1903. 652 с.

⁸ Спасский Ф.Г. Русское литургическое творчество. М.: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2008. 544 с.

⁹ Чухліб Т.В. Хотинська битва (1673). Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2013. Том 10. С. 419; Чухліб Т.В. Журавненський мирний договір 1676 р. Енциклопедія історії

саме тему початків розвитку богослужбового вшанування Почаївської ікони Божої Матері на сьогодні немає – праці вказаних авторів лише частково торкаються заданої теми, згадують про вшанування Почаївської ікони Богоматері здебільшого з історичного чи просвітницького боку, однак саме аналізу історично-літургичної складової обраної нами тематики на сьогодні не існує. Ця проблема недослідженості вказаного питання й породжує потребу в його додатковому вивченні.

Необхідність вирішення проблеми дослідження зазначеної теми полягає також у тому, що сучасне українське суспільство все більше цікавиться православним богослужінням, історичним становленням православних святинь, долучається до святкування та шанування православних ікон, що потребує додаткових знань та всебічного аналізу окремих питань, до яких належить й історія розвитку богослужбового вшанування Почаївської ікони Божої Матері. Саме ця потреба у додатковому запиті на вказані питання говорить про актуальність обраної тематики.

Метою статті є спроба звершити системний аналіз доступного матеріалу про початки богослужбового вшанування Почаївської ікони Богородиці, і тим самим заповнити неолік наукових досліджень обраної тематики.

Завдання дослідження полягають у тому, щоби розкрити історію формування саме богослужбового вшанування Почаївської ікони Божої Матері, історію написання служби та акафіста для її вшанування, при цьому акцентувати на авторстві вказаних служб та підкреслити вагомий авторський внесок у постання вказаних богослужбових текстів.

Виклад основного матеріалу. З історичних джерел¹⁰ відомо, що спершу Почаївська ікона Божої Матері, що згодом була прославлена як чудотворна, зберігалася в маєтку поміщиці Ганни Тишківни Гойської у Вірлі, недалеко від Почаєва, на хуторі, сьогодні приєднаному до села Савчинці Кременецького району Тернопільської області. Гойська володіла також селами Кімнатою та Почаєвом з 1564 року. Поміщиця була з роду Козинських з м. Луцька. Козинські мали і своє родинне гніздо у Козині (нині – Радивільський район Рівненщини). Її дід Грінко Козинський у 1494 році обіймав посаду луцького хорунжого і мав замок у Козині, землі якого йому подарував польський король Казимир IV. Його син, батько Ганни Гойської, Тишко Гринькович, у 1513 році згаданий як придворний короля, у 1527 році отримав дозвіл

України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2005. Том 3. С. 176.

¹⁰ Дубилко І. Почаївський монастир в історії нашого народу. Вінніпег: Інститут дослідників Волині, 1986. Число 57. 148 с.

керувати Овруцьким староством¹¹. Від нього село Козин перейшло внукові Пилипу – сліпому від народження. За декілька років до смерті Гойська, після зцілення перед іконою її сліпого брата, передала образ Богородиці почаївським ченцям.

«Чудесне зцілення рідного брата поміщиці – Пилипа Козинського, який був сліпим від народження, стало тим особливим промислительним поштовхом, який і призвів до передачі святині в руки подвижників, котрі вже давно оселилися на Почаївській горі»¹²,

– пише митрополит Іларіон Огієнко у своїй знаменитій історії Почаївської лаври «Фортеця Православ'я на Волині: Свята Почаївська Лавра».

Це чудесне зцілення і наступне за ним урочисте перенесення ікони із замку Ганни Гойської до Почаєва відбулося на початку 1597 року. Згодом святкування на честь Почаївської ікони Божої Матері, коли згадується і перенесення ікони із Вірлянського замку на гору Почаївську, було встановлене на 8, за новим стилем – на 21 вересня, у день Різдва Пресвятої Богородиці. Протоієрей Андрій Хойнацький припускає, що найімовірніше деякі літургійні молитви були складені, і святкування цієї події почалося вже безпосередньо після самого перенесення ікони¹³, адже завше *«паралельно із вшануванням святих встановлювалися їм і літургійні дні поминання та писалися служби»¹⁴*. Однак офіційне літургійне вшанування відоме лише з кінця XIX ст.

А 23 липня, або за новим стилем 5 серпня, встановлене було святкування на честь звільнення Почаївської обителі Божою Матір'ю від турецько-татарської навали під час так званого *«бою Збаразького»¹⁵* у часи Польсько-турецької війни 1675 року. Свято це ще наприкінці XIX століття в Почаївській лаврі називалося просто – *«Перемога»¹⁶*. Ця подія навіки закарбувалася в пам'яті Почаєва і, можливо, служби, присвячені звільненню обителі від вказаного нашестя, склалися вже в перші часи після події. Рівно

¹¹ Дубилко І. Почаївський монастир в історії нашого народу. Вінніпег: Інститут дослідників Волині, 1986. Число 57. С. 28.

¹² Іларіон Огієнко, митр. Фортеця православ'я на Волині: Свята Почаївська Лавра. Вінніпег, 1961. С. 30.

¹³ Хойнацький Андрей, прот. Православие на Западе России в своих ближайших представителях или Патерик Вольно-Почаевский: в 2-х ч. М., 1886. С. 286.

¹⁴ Генсьорський В.І. Історія формування літургійного вшанування Печерських святих. Святість людського життя / Упоряд. прот. В. Вакін. К.: Дух і Літера, 2019. С. 175.

¹⁵ Хойнацький Андрей, прот. Православие на Западе России в своих ближайших представителях или Патерик Вольно-Почаевский: в 2-х ч. М., 1886. С. 286.

¹⁶ Хойнацький Андрей, прот. Православие на Западе России в своих ближайших представителях или Патерик Вольно-Почаевский: в 2-х ч. М., 1886. С. 286.

через 200 років, 5 серпня 1875 року, на знак перемоги над нападами, у Почаївській лаврі на хорах теплої Свято-Троїцької церкви (нині названа на честь Похвали Божої Матері) було споруджено храм і названо в ім'я Перемоги Божої Матері. Відтоді встановлено і святкування на згадку про захист Богородицею обителі Почаївської від нападу турецько-татарського, що стався після молитви ченців обителі перед Її чудотворним образом. Протоієрей Андрій Хойнацький допускає, що літургичне вшанування і цієї події – звільнення обителі від нашествия – могло відбуватися і в часи, близькі до події, тобто вже наприкінці XVII століття, а потім було перерване уніатським періодом, і що в 1875 році «свято події цієї «перемоги», досі не забутої православними Волині, разом із заснуванням храму було відновлене у всій урочистості»¹⁷.

Нам видається, що вшанування Почаївського образу Богородиці в уніатський період Почаївського монастиря не правильно називати перерваним, бо греко-католики не менше шанували Почаївську ікону Богородиці і пов'язані з нею чудеса, оскільки за час перебування в Почаївському монастирі греко-католиків, тобто з 1720 по 1831 роки, у «Книгу чудес Почаївської ікони» записано було «більш як пів тисячі»¹⁸ випадків чудесної помочі Богородиці. Останнє чудо від Почаївського чудотворного образу Божої Матері, записане в «Книгу чудес Почаївської ікони» в уніатський період монастиря, засвідчене під датою 1827 року¹⁹.

По-друге, дивним є те, якщо вірити прот. А. Хойнацькому, що літургичне вшанування Почаївської ікони не відродилося одразу після повернення монастиря в Православ'я, а лише аж через пів століття. Радше за все, богослужбове вшанування Почаївської ікони Божої Матері і святкування вказаних вище дат справді могло бути ще в часи появи ікони та звершених від неї чудес, і в уніатський та поуніатський період воно продовжувалося, однак служби звершувалися завжди загальні – за загальною Мінеєю, могли читатися і якісь окремі молитви, які до нас не дійшли, а певний записаний літургичний чин святкування ікони почав складатися лише з кінця XIX століття.

Протоієрей Андрій Хойнацький засвідчує, що з 1875 року в церкві «Перемоги», влаштованій на хорах Троїцької (тепер Похвальної) церкви, у Почаївській лаврі щорічно звершувалося свято, приурочене до подій 23 липня / 5 серпня 1675 року, а щотижня, у пам'ять про це чудо, у середу

¹⁷ Хойнацкий Андрей, прот. Православие на Западе России в своих ближайших представителях или Патерик Вольно-Почаевский: в 2-х ч. М., 1886. С. 286.

¹⁸ Хойнацкий А.Ф., прот. Повесть историческая о святой чудотворной иконе Божией Матери Почаевской. Почаев: Типография Почаевской лавры, 1893. С. 60.

¹⁹ Хойнацкий А.Ф., прот. Повесть историческая о святой чудотворной иконе Божией матери Почаевской. Почаев: Типография Почаевской лавры, 1893. С. 70.

звершувався урочистий акафіст Божій Матері, – «акафіст, читання якого було започатковане православними ще безпосередньо зразу після звільнення гори Почаївської заступництвом Пречистої Діви від татар і турків з 1675 року»²⁰. Найімовірніше, цим акафістом був звичайний акафіст до Богородиці, грецький Великий акафіст²¹.

Автором служби до Пресвятої Богородиці, прославленої в чудотворній іконі «Почаївській», і став протоіерей Андрій Хойнацький, випускник та професор Волинської духовної семінарії²². Так само і Акафіст Пресвятій Богородиці перед Її чудотворною іконою «Почаївська» вперше був складений саме цим автором.

Протоіерей Андрій Хойнацький²³ походив із містечка Полонне (сучасна Хмельницька область). У 1859 році закінчив Волинську духовну семінарію, що тоді містилася в місті Кременець (сучасна Тернопільська область), неподалік від Почаївської Свято-Успенської лаври. Через чотири роки, після закінчення Київської духовної академії у 1863 р. зі ступенем магістра богослов'я, Андрій Федорович Хойнацький був відряджений викладати предмети грецької і латинської мов та Священного Писання у свою колишню альма-матер у Кременець. Згодом тут А.Ф. Хойнацький викладає і французьку мову, стає старшим професором і членом педагогічного правління Волинської духовної семінарії²⁴. Безпосередня близькість Волинської духовної семінарії до Свято-Успенської Почаївської лаври говорить про те, що майбутній священник був добре обізнаний із життям та святинями монастиря, зокрема із Почаївським образом Богородиці та його історією, яким він присвятив значну кількість своїх робіт, за що отримав прізвисько «*співця гори Почаївської*»²⁵.

З метою більшої популяризації почаївських святинь прот. А. Хойнацький написав тропар і кондак на честь Божої Матері, прославленої в чудотворному

²⁰ Хойнацький Андрей, прот. Православие на Западе России в своих ближайших представителях или Патерик Вольно-Почаевский: в 2-х ч. М., 1886. С. 286.

²¹ Турилов А.А. та ін. Акафіст. Православная энциклопедия. М., 2000. Том 1. С. 371–381.

²² Шульц Г. Хойнацький Андрій (1836-88). Енциклопедія українознавства / Під. заг. ред. проф. д-ра В. Кубійовича. Париж–Нью-Йорк., 1984. Том 10. С. 3611.

²³ В україномовній версії Вікіпедії сторінка про о. Андрія Хойнацького досі потребує заповнення. Нами разом із написанням даної статті розпочато редагування та доповнення вказаної сторінки Вільної енциклопедії: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D1%96%D0%B9_%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.

²⁴ [Левицький О.И.] Двадцятипятилетие церковно-литературной деятельности протоиерея А.Ф. Хойнацкого (7 октября 1862-1887 г.). Почаев, 1887. С. 2.

²⁵ [Левицький О.И.] Двадцятипятилетие церковно-литературной деятельности протоиерея А.Ф. Хойнацкого (7 октября 1862-1887 г.). Почаев: Типография Почаевской Лавры, 1887. С. 30.

Почаївському образі. Вказані гімнографічні твори священник склав уже тоді, коли трудився законовчителем Ніжинського історико-філологічного інституту ім. князя О. Безбородька (нині це Ніжинський державний університет імені М. Гоголя). Вони не отримали одразу богослужбового використання, оскільки ці піснеспіви слід було спочатку затвердити через Святіший Синод у Петербурзі, а вже потім вводити їх до літургічного використання. При цьому служба мала орієнтуватися на петербурзький устав. Як зазначає сам А.Ф. Хойнацький, «усі служби церковні звершуються на Горі Почаївській, згідно із розпорядженням Святішого Синоду, по уставу Санкт-Петербурзької Олександро-Невської лаври»²⁶.

У той час автор міг друкувати свої складені гімнографічні тексти лише в журналах, сподіваючись, що прийде час, коли їх можна буде затвердити через Синод. Вперше тропар і кондак на честь чудотворної Почаївської ікони Божої Матері були надруковані в журналі «Душеполезное Чтение» разом із тропарем і кондаком святим угодникам Волинським. Вказані тропарі і кондаки були надруковані не окремо, а в статті «Повчальні шляхи промислу в історичних долях Православ'я на Волині»²⁷.

Згодом ці ж тропарі і кондаки були надруковані в складеному прот. А. Хойнацьким «Путівнику по горі Почаївській»²⁸, а потім і в окремій книжці автора «Благодатні святині Гори Почаївської». В останній о. Андрій Хойнацький розмістив також особливу молитву, складену ним до Пресвятої Богородиці, прославленої у Почаївському чудотворному образі. Ця остання книга вийшла в 1874 році. Співавтором складання книжки був також відомий український педагог, письменник, історик, етнограф, вчитель Миколи Гоголя, Нестора Гребінки, Нестора Кукольника та інших знаменитостей Чернігівщини Іван Григорович Кульжинський²⁹.

Перший тропар, складений протоієреєм Андрієм Хойнацьким, був загальним – охоплював прославлення всіх святинь Почаївської обителі, і починався словами «Предстательство Христіанъ непостыдное...»³⁰. Цей тропар було складено на основі загального кондака до Божої Матері. Другий

²⁶ Хойнацкий А.Ф. Почаевская Успенская Лавра. Историческое описание / Под ред. Г.Я. Крижановского. Почаев, 1897. С. 199.

²⁷ Хойнацкий Андрей, свящ. Поучительные пути промысла в исторических судьбах Православия на Волини. Душеполезное чтение. М., 1872. № 3. С. 309–333; № 4. С. 353–372.

²⁸ Хойнацкий А.Ф. Путеводитель по горе Почаевской. Изд. 4-е: испр. и доп. Н.И. Теодоровичем. Почаев: Тип. Почаево-Успенской Лавры, 1895. 212 с.

²⁹ [Левицкий О.И.] Двадцятипятое церковно-литературной деятельности протоиерея А.Ф. Хойнацкого (7 октября 1862-1887 г.). Почаев: Типография Почаевской Лавры, 1887. С. 16.

³⁰ Хойнацкий Андрей, прот. Православие на Западе России в своих ближайших представителях или Патерик Вольно-Почаевский: в 2-х ч. М., 1886. С. 289–290.

тропар було присвячено вже безпосередньо Почаївській іконі Божої Матері: «*Ко Богородиць прильжно ныне притецемь*»³¹. А кондак до Пресвятої Богородиці, прославленій в чудотворній Почаївській іконі, починався так: «*Взбранной Воеводъ, избравшей гору Почаевскую въ мѣсто селенія своего...*»³².

Прот. А. Хойнацький написав також акафіст до Почаївської чудотворної ікони Божої Матері, а згодом і службу. Складений у 1871 році акафіст він наважився надрукувати лише у 1879 році у вигляді додатку до «Опису святих ікон та інших священних зображень Успенського соборного храму Почаївської лаври». А в 1880 році надрукував акафіст до Почаївської чудотворної ікони Божої Матері в другому виданні своєї монографії «*Свята Цільбоносна Стопа Божої Матері на Горі Почаївській*»³³.

Тропар в акафісті до Почаївського образу Богородиці звучав на 5-тий глас: «*Предъ святою Твоею иконою*»³⁴. Величання наступне: «*Величаемъ Тя, Пресвятая Дѣво, и почитаемъ честную икону Твою, юже отъ лѣтъ древнихъ на горъ Почаевстѣй прославила еси*»³⁵.

Молитва перед чудотворним Почаївським образом Божої Матері містила прохання до Небесної Цариці споглянути з небес на вірний народ, що ревно стоїть перед Її святим образом та підносить святі молитви, і подати йому спасіння душі й здоров'я тілу:

*«О, Всемилостивая Госпоже, Царице и Владычице, отъ всѣхъ родовъ избранная, и всѣми роды небесными и земными убажжаемая! Воззри милостивно на предстоящій предъ святою иконою Твоею и усердно къ Тебѣ молящійся народъ сей, и сотвори предстательствомъ и заступленіемъ Твоимъ у Сына Твоего и Бога нашего, да никтоже изыдетъ отсюду упованія своего тощъ и посрамленъ въ надѣжде своей, но да прииметъ кійждо отъ Тебе вся, по благому изволенію сердца своего и по нуждѣ и потребѣ своей, во спасеніе души и во здравіе тѣлу...»*³⁶.

13 лютого 1872 року священник Андрій Хойнацький звернувся до Санкт-Петербурзького духовно-цензурного комітету при Святішому Синоді з

³¹ Хойнацкий Андрей, прот. Православие на Западе России в своих ближайших представителях или Патерик Вольно-Почаевский: в 2-х ч. М., 1886. С. 290.

³² Хойнацкий Андрей, прот. Православие на Западе России в своих ближайших представителях или Патерик Вольно-Почаевский: в 2-х ч. М., 1886. С. 290.

³³ [Левицкий О.И.] Двадцатипятилетие церковно-литературной деятельности протоиерея А.Ф. Хойнацкого (7 октября 1862-1887 г.). Почаев, 1887. С. 16.

³⁴ Служба со акафістомъ Пресвятѣй Богородицѣ, предъ ея чудотворною иконою Почаевскою пѣваемая. Почаев, 1906. С. 6.

³⁵ Служба со акафістомъ Пресвятѣй Богородицѣ, предъ ея чудотворною иконою Почаевскою пѣваемая. Почаев, 1906. С. 7.

³⁶ Служба со акафістомъ Пресвятѣй Богородицѣ, предъ ея чудотворною иконою Почаевскою пѣваемая. Почаев, 1906. С. 7.

проханням, у якому писав, що склав «на прохання і під керівництвом багатьох досвідчених і благочестивих обивателів Волині» акафіст до Пресвятої Владичиці Богородиці «чудесами своїми в чудотворній Її іконі Почаївській благодатно сяючій» і «нині, виправивши і опрацювавши його остаточно», просить «уклінно дозволити його надрукувати»³⁷.

Розглянувши рукопис отця Андрія Хойнацького, петербурзький цензор архімандрит Арсеній 12 червня 1872 року надіслав до Санкт-Петербурзького духовно-цензурного комітету при Святішому Синоді відповідь, де гостро критикував акафіст авторства о. Хойнацького і писав, що

«ані мовою, яка страждає помилками у словосполученнях слов'янських, ні виразами, часто тяжко зрозумілими, ні думками, що можуть призвести до неправославного розуміння вчення віри, ні повчальністю, якої не містить, акафіст не говорить про можливість його друкування. Крім зазначених недоліків, вважаю за потрібне звернути увагу і на те, що автор не доклав пояснювальної записки про справжність чудес, які згадуються в акафісті, тобто якими схваленими Святішим Синодом джерелами користувався він у відомостях про них»³⁸, – резюмував редактор.

Отже, акафіст не було дозволено до друку і рукопис повернувся назад до священника.

Наступного, 1873 р., священник Андрій Хойнацький уже звернувся до Московського духовно-цензурного комітету, якому надіслав на затвердження крім акафіста також і службу до Почаївської ікони Божої Матері – тропар, кондак та канон. Цензор прот. Філарет Сергієвський у думці про ці літургічні молитви до Божої Матері, прославленої у Почаївській іконі, писав:

«Склад вони (тропар, канон та акафіст) містять повний, який зазвичай і мають ці молитвослів'я у богослужбових книгах. В ікосах акафіста окрім одного спільного заключного приспіву міститься по шість приспівів, замість дванадцяти, що мають бути в акафісті; втім, відступ цей від первісної повноти складу акафіста може виправданий бути, бо його допущено вже у багатьох акафістах пізнішого походження, прийнятих до церковного використання. Зміст рукопису, окрім загальних молитовних похвал Богоматері, містить безліч істо-

³⁷ Попов А.В., проф. Православные русские акафисты, изданные с благословения Святейшего синода, история их происхождения и цензуры, особенности содержания и построения. Казань, 1903. С. 327.

³⁸ Попов А.В., проф. Православные русские акафисты, изданные с благословения Святейшего синода, история их происхождения и цензуры, особенности содержания и построения. Казань, 1903. С. 327.

ричних вказівок, що належать до історії Почаївської ікони. Усі такі вказівки підтверджуються достовірною історією цієї ікони. Виклад рукопису містить глибоке благоговіння перед величчю чудодійної сили, явленої через ікону Богоматері Почаївську, і взагалі перед дивовижними долями Православ'я на Волині і відповідає богослужбовим зразкам, за прикладом яких рукопис складено. Мовою своєю рукопис задовольняє вимогам, пропонованим ст. 226 Статуту цензури для творів, що стосуються церковного богослужіння»³⁹.

Московський духовно-цензурний комітет 10 січня 1874 року за № 23 надіслав рукопис священника Андрія Хойнацького у Святіший Синод в Санкт-Петербург, де 8 березня 1874 року за № 176, попри позитивні відгуки і схвалення Московським духовно-цензурним комітетом, було постановлено:

«Оскільки при існуванні загального акафіста і молебного канону Божій Матері видання акафістів на честь різних Її ікон є зайвим, то й складений священником Хойнацьким акафіст на честь Почаївської ікони Божої Матері не може бути дозволений до друку»⁴⁰.

Ця категорично заборонна відповідь була надіслана окремим Указом Московському духовно-цензурному комітету 21.03.1874 року за № 725⁴¹.

Слід сказати, що служба, яку уклав о. Андрій Хойнацький, вирізнялася дуже глибокою мелодійністю і особливостями західноукраїнського стилю літургичного використання, мала своєрідні вставки, не була схожою, калькованою з інших тогочасних синодальних служб, пропонованих петербурзьким Синодом. Російський дослідник творчості протоієрея А. Хойнацького Спаський Ф. Г., пише, що автор служби й акафіста Почаївській іконі Божої Матері *«намагався наслідувати південно-руську традицію»⁴²: «Язык его и выражения несколько исткуственны, звучат нарочито по-южнорусски»⁴³.* Він критикує текст служби начебто з філологічного боку і

³⁹ Попов А.В., проф. Православные русские акафисты, изданные с благословения Святейшего синода, история их происхождения и цензуры, особенности содержания и построения. Казань, 1903. С. 327–328.

⁴⁰ Попов А.В., проф. Православные русские акафисты, изданные с благословения Святейшего синода, история их происхождения и цензуры, особенности содержания и построения. Казань, 1903. С. 328.

⁴¹ Попов А.В., проф. Православные русские акафисты, изданные с благословения Святейшего синода, история их происхождения и цензуры, особенности содержания и построения. Казань, 1903. С. 328.

⁴² Підгайко В.Г. Иов (Железо (Залецо)) Иван Иванович, в схиме Иоанн. Православная энциклопедия. М., 2011. Том 25. С. 275.

⁴³ Спасский Ф.Г. Русское литургическое творчество. М.: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2008. С. 252.

вважає, що вона написана надто урочисто і порушує «канонічні» написання таких піснеспівів:

«Служба іконі Божої Матері написана в ложнокласичному, пихатому стилі, навіть з окремими вигадками, що порушують прийняті форми особливих, вже закріплених загальних піснеспівів на честь Богоматері. Так, наприклад, звичне величання «Достойно є» замінене текстом «Величаєм Тя, Пресвятая Дево, и почитаем честную икону Твою, юже от лет древних на горе Почаевской⁴⁴ прославила еси»⁴⁵.

Звісно, що Спаський Ф. Г. був незадоволений службою о. Андрія Хойнацького, не схожою на усталені богослужбові тексти Святішого Синоду, що бажав би всі служби в імперії були однієї кальки з петербурзькими, *«по уставу Санкт-Петербурзької Олександро-Невської лаври»⁴⁶*. Через що останній постійно і блокував її видання.

Так само професор Спаський Ф. Г. докоряє протоієрею Андрію, що той складає канон Богородиці за формою акровірша і за буквами, виписаними на полях служби (ця манера повторена в службі, складеній протоієреєм на честь святителя Інокентія Іркутського).

«Фраза акровірша написана справно, – пише Спаський Ф. Г. – щоправда, сама фраза наводить на роздуми, наскільки грамотним є її богословський зміст: «Богородице Почаївська, спаси і сохрани Православную Русь»⁴⁷.

Остання, в процесі дозволу служби до використання, петербурзьким Синодом була викреслена.

Справа про дозвіл на друкування акафіста Божій Матері, прославленій у Почаївській іконі, знову розглядалася в Святішому Синоді разом з акафістом і службою преподобному Іову Почаївському, написаними протоієреєм Андрієм Хойнацьким у 1883 році.

Перед початком ювілею – п'ятдесятиліття оголошення Почаївського монастиря лаврою, який планувалося провести у 1883 році дуже урочисто, о. Андрій Хойнацький ще активніше намагався добитися офіційного визнання написаних ним богослужбових текстів. Автор у 1882 р. звернувся з особливою

⁴⁴ Тут Почаевской замість Почаевст'їй.

⁴⁵ Спасский Ф. Г. Русское литургическое творчество. М.: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2008. С. 251.

⁴⁶ Хойнацкий А. Ф. Почаевская Успенская Лавра. Историческое описание / Под ред. Г. Я. Крижановского. Почаев, 1897. С. 199.

⁴⁷ Спасский Ф. Г. Русское литургическое творчество. М.: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2008. С. 251.

доповідною запискою до Волинського архієпископа Тихона Покровського, у якій виклав спершу мотиви, що зумовили його до складання служби та акафіста як до преподобного Іова, так і перед Почаївською чудотворною іконою Божої Матері. Цими мотивами протоієрей А. Хойнацький називає те, що Почаївську лавру відвідує чимала кількість греко-католиків, і багато з них долучаються до православної віри, тому вони мають бачити і чути про славу Почаївської ікони. Другою причиною названо бажання «зрівняти Почаївську святиню, таку знамениту, з іншими святинями руської землі»⁴⁸. Тому протоієрей Андрій просить владика Тихона клопотати перед Святішим Синодом про затвердження пропонованих ним літургічних текстів для загального богослужбового використання.

12 січня 1883 року Тихон, архієпископ Волинський і Житомирський, священноархімандрит Почаївської Успенської Лаври, доповідав Святішому Синоду наступне:

«13 жовтня поточного 1883 року виповнюється рівно п'ятдесят років із дня включення Почаєво-Успенської Лаври у сім'ю лавр Російської імперії. До дня цього п'ятдесятиріччя професор богослов'я Ніжинського історико-філологічного інституту, протоієрей Андрій Хойнацький склав дві служби і два акафісти на честь Почаївської чудотворної ікони Божої Матері та преподобного Іова, ігумена Почаївського, і просить клопотати про дозвіл Святішого Синоду на друкування складених ним, Хойнацьким, служб і акафістів та введення їх до використання у літургічній практиці»⁴⁹.

Наголошувалося також, що багато з прочан, коли приходять до Почаєва і виявляють бажання придбати служби на честь Почаївської святині, висловлюють здивування, коли їм кажуть, що таких служб немає.

«Тому з нагоди ювілейного торжества Почаївської Лаври було б цілком своєчасно видати служби та акафісти Почаївській чудотворній іконі Божої Матері і преподобному Іову для задоволення релігійного почуття православних прочан»⁵⁰.

⁴⁸ [Левицкий О.И.] Двадцатипятилетие церковно-литературной деятельности протоиерея А.Ф. Хойнацкого (7 октября 1862-1887 г.). Почаев, 1887. С. 17.

⁴⁹ Попов А.В., проф. Православные русские акафисты, изданные с благословения Святейшего синода, история их происхождения и цензуры, особенности содержания и построения. Казань, 1903. С. 278–279.

⁵⁰ Попов А.В., проф. Православные русские акафисты, изданные с благословения Святейшего синода, история их происхождения и цензуры, особенности содержания и построения. Казань, 1903. С. 279.

Святіший Синод 17 березня 1883 року, взявши до уваги прохання владики Тихона, за № 524 постановив: «*Передати рукописи при указі в Санкт-Петербурзький духовно-цензурний комітет для розгляду*»⁵¹. 20 березня за № 542 Санкт-Петербурзький духовно-цензурний комітет доповів Святішому Синоду, що зазначені рукописи із внесеними до них петербурзьким цензором архім. Арсенієм редагуваннями можуть бути схвалені до надрукування. Тому указом від 14 серпня 1883 року за № 1372 Святіший Синод повідомляв у Почаїв: «*Служби й акафісти дозволити друкувати, але не інакше як із внесеними до них цензором архімандритом Арсенієм правками*»⁵².

Отже, «*завдячуючи особливій участі у цій справі преосвященного Тихона Покровського, що надсилав у Святіший Синод разом зі своїм проханням щодо вказаного предмета і згадану «довідну записку» о. Андрія Хойнацького, справа увінчалася бажаним успіхом*», так що прот. А. Хойнацький придбав собі «*воистину вічну пам'ять як автор згаданих служб на честь Цариці Небесної і блаженного угодника Її*»⁵³, – пише дослідник життя прот. А. Хойнацького, Левицький О. І.

Наступного, 1884 року, «*Служба на честь чудотворної ікони Божої Матері Почаївської*» була надрукована⁵⁴. Саме в тому році і була вперше звершена вказана служба в Почаївській лаврі 23 липня / 5 серпня «*на свято Перемоги*»⁵⁵ самим автором цієї служби – протоієреєм Андрієм Хойнацьким. Тоді ж Господь удостоїв його прочитати і складені ним акафісти перед чудотворною Почаївською іконою Божої Матері, а також інший акафіст – перед мощами блаженного Іова, Почаївського угодника. І, як зауважив сам протоієрей Андрій, «*такої радості і такого умиління в його житті ніколи ще не було, і мабуть, додав він, і не буде...*»⁵⁶.

⁵¹ Попов А.В., проф. Православные русские акафисты, изданные с благословения Святейшего синода, история их происхождения и цензуры, особенности содержания и построения. Казань, 1903. С. 280.

⁵² Попов А.В., проф. Православные русские акафисты, изданные с благословения Святейшего синода, история их происхождения и цензуры, особенности содержания и построения. Казань, 1903. С. 280.

⁵³ [Левицкий О.И.] Двадцатипятилетие церковно-литературной деятельности протоиерея А.Ф. Хойнацкого (7 октября 1862-1887 г.). Почаев, 1887. С. 17.

⁵⁴ [Левицкий О.И.] Двадцатипятилетие церковно-литературной деятельности протоиерея А.Ф. Хойнацкого (7 октября 1862-1887 г.). Почаев, 1887. С. 18.

⁵⁵ [Левицкий О.И.] Двадцатипятилетие церковно-литературной деятельности протоиерея А.Ф. Хойнацкого (7 октября 1862-1887 г.). Почаев, 1887. С. 18.

⁵⁶ [Левицкий О.И.] Двадцатипятилетие церковно-литературной деятельности протоиерея А.Ф. Хойнацкого (7 октября 1862-1887 г.). Почаев, 1887. С. 18.

Повторно акафіст та служба перед Почаївською іконою Божої Матері були надруковані окремим виданням у друкарні Почаївської лаври в 1889 р.⁵⁷

Отже, служба до Пресвятої Богородиці перед Ї чудотворним образом «Почаївським», складена протоієреєм Андрієм Хойнацьким, була звершена вперше в Почаївській лаврі в 1884 році самим автором. Він свідчить про себе і про свій труд у складанні служби у власній праці «Патерик Волино-Почаївський» наступне:

«Нарешті, за помочі Божої, авторові цих рядків судилося послужити чесній пам'яті угодника Божого (преподобного Іова Почаївського – Авт.) складанням йому служби та акафіста, виданих Почаївською обителлю, з дозволу Святішого Синоду, разом зі складанням нашим недостоїнством і служби та акафіста на честь чудотворної ікони Божої Матері Почаївської у 1884 році»⁵⁸.

Так само і в праці того ж прот. А. Хойнацького, значно виправлений і доповнений його сучасником Г.Я. Крижанівським, «Почаївська Успенська лавра. Історичний опис»⁵⁹, на стор. 199 вказується що «служби й акафісти на честь чудотворної ікони Божої Матері Почаївської та Преподобному Іову, ігумену Почаївському складені протоієреєм Андрієм Хойнацьким у 1884 р.»⁶⁰.

Вперше служба на честь Почаївської ікони Божої Матері була поміщена у богослужбову Мінею на початку ХХ століття. У 1909 році з благословення Святішого Синоду було надруковано «Мінею Додаткову», де поміщено 16 служб, що були відсутні у колишніх виданнях Службових Міней, складених до кінця ХІХ ст.⁶¹. Ініціатива видання Додаткової Мінеї належала архієпископу Волинському і Житомирському Антонію Храповицькому, який ще восени 1905 р. звернув увагу Святішого Синоду на відсутність в Мінеях дев'яти пам'ятей святим, яким належать поліелейні служби. Визначення Синоду (від 14 квітня 1908 р. за № 1701) передбачало

«доручити Преосвященному Антонію, архієпископу Волинському, піддати зазначені дев'ять служб попередньо перед друкуванням перегляду

⁵⁷ Підгайко В.Г. Іов (Железо (Залезо)) Иван Иванович, в схиме Иоанн. Православная энциклопедия. М., 2011. Том 25. С. 275.

⁵⁸ Хойнацкий Андрей, прот. Православие на Западе России в своих ближайших представителях или Патерик Вольно-Почаевский: в 2-х ч. М., 1886. С. 209.

⁵⁹ Хойнацкий А.Ф. Почаевская Успенская Лавра. Историческое описание / Под ред. Г.Я. Крижановского. Почаев, 1897. С. 504.

⁶⁰ Спасский Ф.Г. Русское литургическое творчество. М.: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2008. С. 251.

⁶¹ Спасский Ф.Г. Русское литургическое творчество. М.: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2008. С. 243–262.

з метою узгодження цих служб з іншими аналогічними службами місячних Міней і вимогою Церковного Уставу»⁶².

Архієпископ Антоній запропонував розмістити в майбутній книзі ще декілька служб – замість дев'яти їх стало шістнадцять, і серед них були служби преподобному Іову Почаївському (пам'яті 28 жовтня, 6 травня і 28 серпня за ст. ст.) і Почаївській іконі Богородиці (23 липня)⁶³. При цьому архієпископ дозволив собі власні редагування як служби преподобному Іову, так і Почаївській іконі Богородиці. Це «виправлення тексту полягало, головним чином, у правильній розстановці слів у реченнях, у виправленні граматичних форм, у скороченні важких канцелярського стилю фраз...»⁶⁴. Це редагування текстів почаївським святиням архієпископом Антонієм дало привід деяким російським історикам, як наприклад єпископу Никону Рклицькому⁶⁵, вважати саме архієп. Антонія Храповицького автором служби та акафіста як преподобному Іову, так і Почаївській іконі Божої Матері⁶⁶. Однак Спаский Ф. Г. доводить зворотнє: робота архієп. Антонія полягала лише в редагуванні, і то, зазначає дослідник, «можливо», і навіть якщо і була редагована, то «редагована недостатньо»⁶⁷, але саме авторство служби перед Почаївською іконою Пресвятої Богородиці належить, зазначає дослідник, безперечно саме протоієрею Андрію Хойнацькому, професору Волинської духовної семінарії та Ніжинського історико-філологічного інституту⁶⁸.

Висновки. Як бачимо, перенесення Почаївської ікони Божої Матері із замку Ганни Гойської і захист монастиря в 1675 році стали початком урочистих святкувань у Почаївському монастирі і започаткували особливі святкові богослужіння – перенесення ікони до Почаєва згадується і святкується 8 / 21 вересня, на свято Різдва Божої Матері, а 23 липня / 5 серпня – свято Перемоги Божої Матері над турецькою-татарською облогою обителі. Найімовірніше, що деякі літургичні молитви були складені

⁶² Миней: образец гимнографической литературы и средство формирования мировоззрения православных / Под. ред. Е. Потехиной и А. Кравецкого. Olsztyn, 2013. С. 24.

⁶³ Миней. Месяц июлий. М.: Московский Сретенский монастырь, «Правило веры», 1996. Репр. воспроизвед. издания: К.: В типографии Киево-Печерской лавры, 1893 г. 640 с.

⁶⁴ Миней: образец гимнографической литературы и средство формирования мировоззрения православных / Под. ред. Е. Потехиной и А. Кравецкого. Olsztyn, 2013. С. 25.

⁶⁵ Миней: образец гимнографической литературы и средство формирования мировоззрения православных / Под. ред. Е. Потехиной и А. Кравецкого. Olsztyn, 2013. С. 25.

⁶⁶ Пидгайко В.Г. Иов (Железо (Залеzo)) Иван Иванович, в схиме Иоанн. Православная энциклопедия. М., 2011. Том 25. С. 275.

⁶⁷ Спаский Ф.Г. Русское литургическое творчество. М.: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2008. С. 252.

⁶⁸ Спаский Ф.Г. Русское литургическое творчество. М.: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2008. С. 252–253.

і святкування вказаних події почалося вже безпосередньо після самого перенесення ікони чи захисту обителі від турецької навали, однак відомі нам сьогодні літургічні тексти з'являються лише з кінця XIX ст. До того часу всі служби в Почаївському монастирі перед чудотворною іконою Богоматері звершувалися здебільшого за загальною Мінеєю, і акафіст перед іконою читався загальний – грецький Великий акафіст до Божої Матері.

Автором служби та акафіста перед Почаївською іконою Божої Матері є протоієрей Андрій Хойнацький (1837–1888). Свого часу він був випускником та професором Волинської духовної семінарії у місті Кременець, неподалік від Почаївської Свято-Успенської лаври, так що був добре обізнаний із життям та святинями Почаївського монастиря. Після неодноразових відмов Санкт-Петербурзького духовно-цензурного комітету при Святішому Синоді видати і дати дозвіл на богослужбове використання гімнографічних текстів на честь Почаївської ікони Божої Матері, такий дозвіл було отримано лише через більш як десять років після їхнього написання – у 1883 році, завдяки клопотанню Волинського архієпископа Тихона Покровського, священноархімандрита Почаївської Успенської лаври. Служба була надрукована вже у 1884 р., і саме в цьому році і була вперше звершена 23 липня / 5 серпня «на свято Перемоги» самим автором цієї служби – протоієреєм Андрієм Хойнацьким.

Перспективою подальших розвідок зазначеної нами теми є потреба в літургічно-богословському та філологічному аналізі вказаних служб прот. А. Хойнацького – від часу їхнього написання і до сьогодні вони зазнали доволі значних змін, часто правильних, а місцями і невинуватих. Окремого дослідження та аналізу потребують і служби, які використовувалися в Почаївській лаврі до Синодального періоду, є також потреба в порівнянні почаївських служб, надрукованих у Мінеях на початку XX ст., і в сучасних виданнях. Окремо варто акцентувати на необхідності формування сучасної україномовної гімнографії почаївським святиням, складання якої із обов'язковим зверненням до її історичної основи, безперечно, є необхідним.

Список джерел і літератури:

1. Буравський О.А. Римо-Католицька Церква в контексті міжконфесійних відносин на Правобережній Україні наприкінці XVIII – початку XIX ст. Гілея. 2011. № 5. С. 3–5.
2. Генсьорський В.І. Історія формування літургічного вшанування Печерських святих. Святість людського життя. К.: Дух і Літера, 2019. С. 174–184.

3. Дубилко І. Почаївський монастир в історії нашого народу. Вінніпег: Інститут дослідників Волині, 1986. Число 57. 148 с.
4. Ларіон Огієнко, митр. Фортеця Православ'я на Волині: Свята Почаївська Лавра. Вінніпег, 1961. 220 с.
5. [Левицкий О.И.] Двадцятипятилетие церковно-литературной деятельности протоиерея А.Ф. Хойнацкого (7 октября 1862-1887 г.). Почаев: Типография Почаевской Лавры, 1887. 40 с.
6. Мартинів Ю.І. Діяльність Почаївської лаври по збереженню пам'яток історико-культурної спадщини. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. 2013. Випуск 3/35. С. 71–75.
7. Минеи: образец гимнографической литературы и средство формирования мировоззрения православных. Под ред. Е. Потехиной и А. Кравецкого. Olsztyn, 2013. 202 с.
8. Минея. Месяц июлий. М.: Московский Сретенский монастырь, «Правило веры», 1996. Репринтное воспроизвед. издания: К.: В типографии Киево-Печерской лавры, 1893 г. 640 с.
9. Пидгайко В.Г. Иов (Железо (Залезо)) Иван Иванович, в схиме Иоанн. Православная энциклопедия. М., 2011. Том 25. С. 267–280.
10. Попов А.В., проф. Православные русские акафисты, изданные с благословения Святейшего синода, история их происхождения и цензуры, особенности содержания и построения. Казань, 1903. 652 с.
11. Рклицкий Н.П. Краткое жизнеописание блаженнейшего Антония, митрополита Киевского и Галицкого. Белград : [б. и.], 1935. 46 с.
12. Служба со акафісто́мъ Пресвятѣй Богородицѣ, предъ ея чудотворною иконою Почаевскою пѣваемая. Почаев, 1906. 46 с.
13. Спасский Ф.Г. Русское литургическое творчество. М.: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2008. 544 с.
14. Турилов А.А. та ін. Акафист. Православная энциклопедия. М., 2000. Том 1. С. 371–381.
15. Хойнацкий А.Ф. Почаевская Успенская Лавра. Историческое описание. Под ред. Г.Я. Крижановского. Почаев, 1897. 524 с.
16. Хойнацкий А.Ф. Путеводитель по горе Почаевской. Изд. 4-е: испр. и доп. Н.И. Теодоровичем. Почаев: Тип. Почаево-Успенской Лавры, 1895. 212 с.
17. Хойнацкий А.Ф., прот. Повесть историческая о святой чудотворной иконе Божией Матери Почаевской. Почаев: Типография Почаевской лавры, 1893. 116 с.
18. Хойнацкий Андрей, прот. Православие на Западе России в своих ближайших представителях или Патерик Вольно-Почаевский: в 2-х ч. М., 1886. XXIX, 472, VII с.
19. Хойнацкий Андрей, свящ. Поучительные пути промысла в исторических судьбах Православия на Волини. Душеполезное чтение. М., 1872. № 3. С. 309–333; № 4. С. 353–372.
20. Чухліб Т.В. Журавненський мирний договір 1676 р. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2005. Том 3. С. 176.

21. Чухліб Т.В. Хотинська битва (1673). Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2013. Том 10. С. 419.
22. Шульц Г. Хойнацький Андрій (1836-88). Енциклопедія українознавства / Підзаг. ред. проф. д-ра В. Кубійовича. Том 10. Париж–Нью-Йорк., 1984. С. 3611.

References:

1. *Buravs'kyi O.A.* (2011) Rymo-Katolytska Tserkva v konteksti mizhkonfesiynykh vidnosyn na Pravoberezhnyi Ukrayini naprykintsi XVIII – pochatku XIX st. [The Roman Catholic Church in the context of interfaith relations in the Right Bank Ukraine in the late XVIII – early XIX centuries]. *Gilea*. № 5. S. 3–5 [in Ukrainian].
2. *Hens'orskyi V.I.* (2019). Istoriya formuvannya liturhichnoho vshanuvannya Pechers'kykh svyatykh [The history of the formation of liturgical education of the Pechersk Saints]. *Svyatist' lyuds'koho zhyttya*. K.: Dukh i Litera. S. 174-184 [in Ukrainian].
3. *Dubylko I.* (1986). Pochayivs'kyi monastyr v istoriyi nashoho narodu [Pochayiv Monastery in the history of our people]. Vinnipeh: Instytut doslidnykiv Volyni. *Chyslo* 57. 148 s. [in Ukrainian].
4. *Ilarion Ohiyenko, mytr.* (1961). Fortetsya Pravoslav'ya na Volyni: Svyata Pochayivs'ka Lavra [Orthodox Fortress in Volyn: Holy Pochaiv Lavra]. Winnipeg. 220 s. [in Ukrainian].
5. [*Levitskiy O.I.*] (1887). Dvadsyatipyatiletiye tserkovno-literaturnoy deyatelnosti protoiyereya A.F. Khoynatskogo (7 oktyabrya 1862-1887 g.) [The 25th Anniversary of the Church Literary Activity of Archpriest A.F. Khoynatskiy]. Pochayev: Tipografiya Pochayevskoy Lavry. 40 s. [in Russian].
6. *Martyniv YU.I.* (2013). Diyal'nist' Pochayivs'koyi lavry po zberezhennyu pam'yatok istoryko-kul'turnoyi spadshchyny [Activities of the Pochaiv Lavra for the preservation of historical and cultural heritage]. *Naukovy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho*. Vypusk 3/35. S. 71–75 [in Ukrainian].
7. Minei: obrazets gimnograficheskoy literatury i sredstvo formirovaniya mirovozzreniya pravoslavnykh (2013) [Menaion: an example of hymnographic literature and a means of shaping the worldview of the orthodox christians] / *Pod. red. Ye. Potekhinoy i A. Kravetskogo*. Olsztyn. 202 s. [in Russian].
8. Mineya. Mesyats iuliy (1996). [Minea. Month july]. M.: Moskovskiy Sretenskiy monastyr', «Pravilo very». Reprintnoye vosproizved. izdaniya: K.: V tipografii Kiyevno-Pecherskoy lavry, 1893 g. 640 s. [in Russian].
9. *Pidgayko V.G.* (2011). Iov (Zhelezo (Zalezo)) Ivan Ivanovich, v skhime Ioann [Job (Zalezo) Ivan Ivanovich, in schema John]. *Pravoslavnaya entsiklopediya*. M. Tom 25. S. 267–280 [in Russian].
10. *Popov A.V., prof.* (1903). Pravoslavnyye russkiye akafisty, izdannyye s blagosloveniya Svyateyshego sinoda, istoriya ikh proiskhozhdeniya i tsenzury, osobennosti soderzhaniya i postroyeniya [Orthodox Russian akathists published with the blessing

- of the Holy Synod, history of their origin and censorship, peculiarities of content and structure]. Kazan. 652 s. [in Russian].
11. Rklitskiy N.P. (1935). *Kratkoye zhizneopisaniye blazhenneyshego Antoniya, mitropolita Kiyevskogo i Galitskogo* [Brief biography of His Beatitude Anthony, Metropolitan of Kiev and Galicia]. Belgrad : [b. i.]. 46 s. [in Russian].
  12. Sluzhba so akafi'stom Presvyat'by Bogorodits'f, pred yeya chudotvornoyu ikonoyu Pochayevskoyu p'rvayemaya (1906). [Supplication with akathist to the Most Holy Theotokos, who is sung in front of her miraculous icon of Pochaev]. Pochaev. 46 s. [in Russian].
  13. Spasskiy F.G. (2008). *Russkoye liturgicheskoye tvorchestvo* [Russian liturgical creativity]. M.: Izdatel'skiy Sovet Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi. 544 s. [in Russian].
  14. Turilov A.A. *i dr.* (2000). *Akafist* [Akathist]. *Pravoslavnaya entsiklopediya*. M. Tom 1. S. 371-381 [in Russian].
  15. *Khoynatskiy A.F.* (1897). *Pochayevskaya Uspenskaya Lavra. Istoricheskoye opisaniye* [Pochaev Assumption Lavra. Historical description]. Pod red. G.YA. Krizhanovskogo. Pochaev. 524 s. [in Russian].
  16. *Khoynatskiy A.F.* (1895). *Putevoditel' po gore Pochayevskoy* [Guide to Mount Pochaevskaya]. Izd. 4-ye: ispr. i dop. N.I. Teodorovichem. Pochaev: Tip. Pochayev-Uspenskoj Lavry. 212 s. [in Russian].
  17. *Khoynatskiy A.F., prot.* (1893). *Povest' istoricheskaya o svyatoy chudotvornoj ikone Bozhiyey Materi Pochayevskoy* [The historical story of the holy miraculous icon of the Mother of God of Pochaev]. Pochaev: Tipografiya Pochayevskoy lavry. 116 s. [in Russian].
  18. *Khoynatskiy Andrey, prot.* (1886). *Pravoslaviye na Zapade Rossii v svoikh blizhayshikh predstavatelyakh ili Paterik Volyno-Pochayevskiy* [Orthodoxy in the West of Russia in its closest representatives or Paterik Volyno-Pochaevsky]: v 2-kh ch. M. XXIX, 472, VII s. [in Russian].
  19. *Khoynatskiy Andrey, svyashch.* (1872). *Pouchitel'nyye puti promysla v istoricheskikh sud'bakh Pravoslaviya na Volyni* [Instructive ways of God's providence in the historical fate of Orthodoxy in Volyn]. *Dushepoleznoye chteniye*. M. № 3. S. 309–333; № 4. S. 353–372 [in Russian].
  20. *Chukhlib T.V.* (2005). *Zhuravnens'kyy myrnyy dohovor 1676 r.* [Zhuravne peace treaty of 1676] *Entsyklopediya istoriyi Ukrayiny: u 10 t. / redkol.: V. A. Smoliy (holova) ta in.; Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. K.: Naukova dumka. Tom 3. S. 176* [in Ukrainian].
  21. *Chukhlib T.V.* (2013). *Khotyns'ka bytva (1673)* [Battle of Khotyn (1673)]. *Entsyklopediya istoriyi Ukrayiny: u 10 t. / redkol.: V.A. Smoliy (holova) ta in.; Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny. K.: Naukova dumka. Tom 10. S. 419* [in Ukrainian].
  22. *Shul'ts H.* (1984). *Khoynats'kyy Andriy (1836-88)* [Khoynatskyi Andrii (1836-88)]. *Entsyklopediya ukrayinoznavstva / Pid. zah. red. prof. d-ra V. Kubiyovycha. Tom 10. Paryzh–N'yu-York. S. 3611* [in Ukrainian].